

BIBLIAI SZABADEGYETEM

LUKÁCS SZERINTI EVANGÉLIUM

Előadó: Szilasi Zoltán

Az evangélium helye a kánonban, címe, írója.

A harmadik evangélium annak az egy írótól származó, két könyvből álló műnek az első könyve, amelynek második könyvét az „Apostolok cselekedetei” címen ismerjük. A két könyv szétválasztása későbbi: az újszövetségi kánonnak az az igénye okolja, hogy a négy szerző bizonyágtétele szerint hagyományozott, de egységesnek tartott evangélium egy tömbben szerepeljen a kánoni iratok gyűjteményében, de az világos, hogy a Lk 1:1–4 mindkét könyv közös bevezetése.

Lukács evangéliuma kánonban eredetileg a második helyen állt, a harmadik helyre akkor került, amikor az első helyet – megnövekedett tekintélye alapján – Máté evangéliuma foglalta el.

Az óegyházi hagyomány (Irenaeus adata Eusebiusnál, az ún. antimarkionita Lukács-prolókus és a Muratori-féle kánon-töredék) Lukácsot nevezi meg az evangélium írójaként (Loukas, a Loukanos vagy esetleg Loukios név rövid formája, de nem azonos a páli iratok Luciusával). A hagyomány antiochiai szírnék tartja, valószínűleg az antiochiai viszonyok ismerete miatt (ApCsel); foglalkozására nézve orvosnak.

A szerzőség kérdésében az Ap.Csel. nyújt még segítséget: ennek többes szám első személyű elbeszélései alapján az az általánosan elfogadott nézet, hogy az Ap.Csel. szerzője Lukács: ez az evangéliumra nézve is ebben az irányban dönti el a kérdést.

Az evangélium anyagának eredete.

Lukács evangéliuma félreismerhetetlenül szoros kapcsolatban áll Márk evangéliumával, kétségtelen rokonságot mutat Máté evangéliumával is, ezek mellett a szinoptikusok közül a legnagyobb mértékben nyújt önálló anyagot.

Bár Lukács a Márk-féle anyagnak csak mintegy hét tizedét adja, mégis világos, hogy alapvető forrása Márk evangéliuma, ennek a szerkezetét követi, ha nem is változtatások nélkül. A mellőzések és a módosítások Lukács sajátos céljával hiánytalanul megmagyarázhatók.

A Mátéval való rokonságot a Logia használata magyarázza: itt is figyelniük kell természetesen Lukács sajátos teológiai álláspontjára, a Logia feltételezhető eltérő változataira, de még így sem lehetetlen, hogy Lukács közvetlenül is figyelembe vette Máté írását. A bevezetés programszerű nyilatkozatába ez teljesen beleillik. Ez a nyilatkozat igazít útba az önálló anyag kérdésében is. Erre nézve az a következtetés adódik, hogy Lukács gondosan összegyűjtötte a rendelkezésére álló írásos, palesztinai útján az ott még mindig élő szóbeli hagyományt, és ennek alapján alakította ki főként hosszú bevezető történetét (1:2). De ennek hatása érzik más részletekben és bizonyos párhuzamos részek átdolgozásában is.

Az evangélium irodalmi sajátosságai.

Lukács, mint művelt görög szükségesnek tartja forrásainak nyelvi, stiláris és tartalmi simítását; de mint korának képzett embere, aki az akkori történetírásban is járatos, korszerű történeti művet is akar alkotni (erre mutat az 1:1–4; az ún. prooimion: ennek ajánlása természetesen nem azt jelenti, hogy az író csak Theophilos-nak írja művét; a dedicatio a kor szokott irodalmi eszköze). Ezt azért is fontosnak tartja, mert az Izráelben támadt nagy ajándékot, az evangéliumot a Római Birodalom nem-zsidó alattvalóihoz akarja eljuttatni. Másrészt az is jellemzi irodalmi sajátosságát, hogy evangéliumát nem fejezi be ott, ahol a többi evangélista: ez a könyv mintegy bevezetéssé válik az Ap.Csel.-ben megírt „egyháztörténeti” műhöz. Így irodalmi jellegét egy sajátos feszültség: a történetírás és a bizonyágtétel feszültsége jellemzi.

A korabeli gnózis és a görög gondolkozás történetietlenségre való hajlandóságával ellentétben hangsúlyozza Jézus életének és munkásságának történeti voltát, de sajátos történetírása közben megmarad bizonyágtevő keresztyénnek; ahogyan műve sem válik profán történeti művé, hanem megmarad igehirdetésnek. Történeti jellege érvényesül abban, hogy történeti művekként értékeli forrásait; történeti céljának megfelelően formálja egész anyagát, mindenestre az evangéliumban kevesebb önállósággal, mint az ApCsel-ben, még itt is legkevésbé érintve Jézus szavainak a hagyomány szentesítette formáját.

Viszont történeti jellege sem eredményezi azt, hogy időrendje, általában Jézus életének „históriai” adatai pontosabbak volnának, mint a többi evangéliuméi. Történeti igényéből következik az is, hogy a hagyomány anyagát az általa elérhető legnagyobb teljességben kívánja adni. Ennek az anyagnak túlnyomó része a galileai munkásság kereteit szétfeszítené, a jeruzsálemi időszakba viszont nem illik bele, ezért a 9:51-ben elhagyja a Márk-féle szerkezetet, innentől kezdve önállóan halad, és az elhagyott kerethez csak a 18:14-ben tér vissza. Az így keletkezett „nagy betoldásban” a külső szituáció általában az, hogy Jézus úton van, ezért ezt az egységet „úti elbeszélésnek” is szokás nevezni.

Végül történetírói igényének következménye tudatos stilizálása is: ennek köréből különösen azt a jelenséget emeljük ki, hogy olyan helyeken, ahol különösen ünnepélyesen kíván fogalmazni, a LXX stílusára emlékeztető biblicizáló stílushoz folyamodik (különösen a bevezető történetben, de a 9. r. döntő fordulatot jelző részleteiben is). Irodalmi sajátosságai teológiai álláspontjának formai kifejezői, így ezekkel kell egybevetnünk az itt mondottakat.

Az evangélium teológiai gondolatvilága.

Lukács középponti gondolata az evangélium egyetemes érvénye: hangsúlyozza, hogy Jézus Krisztus megváltó tette Isten terve szerint kezdettől fogva az egész embervilágra tekint, minden emberi korlátozás nélkül. Így a többi evangéliumnál nagyobb hangsúlyt tesz Jézus Krisztusnak az elveszettek iránti szeretetére is. Ehhez szorosan kapcsolódik a földi javakhoz való viszonyunk kérdése: akár a makarismos-ok Lukács féle megfogalmazására, akár a 16. r. tartalmára gondolunk, világos, hogy határozottan a szegények mellé áll a gazdagokkal szemben.

Erőtéljes hangsúlyt kap az evangéliumban a Szentlélek jelentősége: ez a bevezető történetben kezdődik, végigvonul Jézus egész életén, a Lélek munkájának gyümölcse a Jézusban beköszöntő új korszak eljövetele, és a Lélek teremti meg a folyamatosságot Jézus élete és az egyház élete között.

Ezzel függ össze eszkatológia-szemlélete is: az eszkatológikus váradalom valóság-alapja Jézus földi élete. Krisztusba vetett hite alapján vár a földi egyház Urának dicsőséges visszajövetelére, így bizonyos hangsúly-eltolódással az válik világossá, hogy az egyház nem a végső szó az üdvösség történetében, a parousia az egyház számára a jövőre utaló, de nem tisztán futurikus váradalom.

Az evangélium keletkezési helye és ideje.

Lukács az írását görög anyanyelvű pogányoknak szánta; így sem Palesztinában, sem Szíriában nem keletkezhetett. A 2Kor 8:18 alapján a hagyomány Achaiára utal, de nem lehetetlen, hogy az ApCsel-vel együtt Rómában keletkezett.

Időben Márk és Máté evangéliuma föltétlenül megelőzte Lukácsét, ez a 65–70 közötti évekre utal.

Az evangélium szerkezete.

Az evangélium szerkezete a mondottakból már nagy körvonalaiiban megmutatkozik.

1. Jézus gyermekora (1-2. fejezet)
2. Jézus fellépése (3-4. fejezet)
3. Jézus működése Galileában (5-8. fejezet)
4. Jézus tanítása útban Jeruzsálem felé (9-19. fejezet)
5. Jézus Jeruzsálemben (19-21. fejezet)
6. Jézus szenvedése és halála (22-23. fejezet)
7. Jézus feltámadása (24. fejezet)